

ня диференційованого й індивідуалізованого навчання, яке враховувало б особливості кожного учня. На цій основі довгий час будувався процес навчання в школах Англії і США.

Американський учений - педагог Дж. Дьюї вимагав посилення уваги до особистості, природи дитини: «Ми повинні стати на місце дитини і виходити з цього. Не програми, а вона повинна визначати як якість, так і кількість навчання» [6,245]. Згідно з концептуальним підходом, започаткованим Дж. Дьюї, на Заході розвивалися такі системи індивідуалізованого і активного групового навчання, як метод проєктів, віньєтка-план, дальтон-план та інші. Найбільш повно ідеї Дж. Дьюї знайшли своє відображення у дальтон-плані, що являв собою індивідуалізоване та технологізоване навчання, не пов'язане з класною роботою [3, 37-39].

У зарубіжній педагогіці в останні десятиліття до числа найбільш важливих належить проблема індивідуалізації навчання, яка неоднозначно розглядається різними вченими, викликаючи суперечності. Німецький педагог В.Коррель засобом індивідуалізації навчання вважає створення груп з різним рівнем навчальних завдань та індивідуальним темпом пізнавального просування. Послідовники біхевіористських ідей (Дж.Уотсон, Б.Скіннер, Є.Торндайк, Д.Примек та інші) відстоюють таку систему індивідуалізації навчання, яка здійснюється шляхом безпосереднього включення учнів у систему програмованого навчання, метою якого є механічне навчання - розвиток певною мірою тих чи інших здібностей. Педагоги - «гуманізатори» (Д.Майерс, М.Фантіні, Дж.Неллер, К.Паттерсон, А.Комбс, Дж.Холт та ін.) виступають з позиції «свободи навчання»: відстоюють необхідність формування індивідуальності, виявлення в процесі навчання пізнавальних потреб особистості. У загальнодидактичному плані розробка засобів індивідуалізації навчального процесу в зарубіжній школі характеризується відмовою від основних елементів класно-урочного навчання (стабільності складу основної навчальної групи, створення гомогенних груп), заміною функцій учителя, який виступає, головним чином, в ролі організатора-консультанта, та розробкою індивідуалізованих технологій навчання [3, 81 -89]. Проведений історичний екскурс дає можливість усвідомити, що вивчення досвіду організації індивідуалізованого навчання, в тому числі і зарубіжного, є підґрунтям побудови сучасний особистісно орієнтованих технологій навчання та виховання підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистервег А.Ф. Избранные педагогические сочинения. - М., 1956. - С. 136-154.
2. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. Педагогика - М., 1982. - Т.1.- 656с.
3. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття: навч посіб. Для студ. ВИЗ. - Тернопіль, 1996. - 290с.
4. Локк Д. Мысли о воспитании. - М., 1939. - 131 с.
5. Монтень, Мишель Опыты: Пер. А.С. Бобовича - М.: Акад., наук. СССР. 1960. - Кн. I. -256с.
6. Основные направления и тенденции развития педагогической науки в конце XIX - начале XX века.: Сб. науч. трудов /Под ред. К.И. Салимовой - М.:АПН СССР, 1980. - 164 с.
7. Песталотці І.Г. Вибрані педагогічні твори в трьох томах. ТЛІ. - К., 1965. - 635 с.
8. Рабле Франсуа. Гаргантюа и Пантагрюэль. - М.Детская лит-ра- 1989. -686с.

In a paper the historical aspect of realization of a principle of the individual approach in foreign pedagogics is esteemed.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сидорчук Н.Г.

Житомирський педуніверситет

Демократичні зміни в суспільстві визначили принципово нові пріоритети розвитку системи освіти. У сучасних соціокультурних умовах особливого статусу набуває проблема оновлення роботи загальноосвітніх навчальних закладів. Дедалі більше уваги приділяється розробці нового змісту освіти, системи принципів, методів та форм

навчальної роботи, які не тільки сприятимуть забезпеченню досягнення учнями певного рівня знань, умінь та навичок, але й стимулюватимуть їх до розвитку власного творчого потенціалу. Здатність до саморозвитку, самореалізації є основною ознакою творчої особистості, важливим шляхом формування якої є залучення до науково-дослідної діяльності. Тому розробка та обґрунтування сучасної системи науково-дослідної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах є одним із пріоритетних напрямів педагогічних досліджень.

Наукове дослідження в широкому розумінні тлумачать як цілеспрямоване вивчення об'єкта чи явища, в якому використовуються методи науки і яке, розкриваючи закономірності розвитку даного об'єкта (явища), формує нове знання про нього, пояснює закони його функціонування і вказує чи передбачає шляхи та форми використання одержаних знань в інтересах суспільства.

Науково-дослідна робота - один з видів навчальної діяльності, який є його природним продовженням і поглибленням шляхом вивчення певних конкретних тем і проблем, завдяки використанню системи форм та методів педагогічних досліджень, що сприяє розвитку у тих, хто навчається, наукового мислення, потреби в інтелектуальному становленні, саморозвитку та самовихованні.

Науково-дослідну діяльність учнів загальноосвітніх закладів розглядають як особливий вид творчої діяльності, яка характеризується такими ознаками:

- спрямованість на розв'язання протиріч в процесі обов'язкового дослідження;
- наявність об'єктивних та суб'єктивних передумов (відповідного рівня творчого потенціалу, творчих умінь тощо) для її реалізації;
- керованість вченим-педагогом на основі прямого, непрямого та перспективного управління;
- наявність особистісної, а в окремих випадках - і соціальної значущості.

Науково-дослідна діяльність у загальноосвітніх закладах за В.П. Кисельовою як складова навчально-виховного процесу загальноосвітніх закладів реалізується через такі її форми: навчально-дослідна та навчально-творча робота.

Предметом *навчально-дослідної діяльності* учнів загальноосвітніх закладів є пошук, пояснення і обґрунтування закономірних зв'язків і відношень тих факторів, явищ, процесів, які експериментально спостерігаються або теоретично аналізуються.

Такий вид діяльності організовує педагог із використанням у більшості випадків дидактичних засобів непрямого і перспективного управління діяльністю учнів, в яких домінує самостійне застосування прийомів наукових методів пізнання. В результаті такої діяльності учні активно оволодівають знаннями, розвивають свої дослідницькі уміння і здібності. Виділяють різні форми реалізації навчально-дослідної діяльності учнів, серед яких найбільше використовуються написання реферативних, творчих робіт за обраною темою. Особливою формою включення учнів загальноосвітніх закладів у навчально-дослідницьку роботу є їх участь у роботі міських, обласних, республіканських наукових семінарах, конференціях, науково-практичних експедиціях, а також Малої академії наук (МАН).

З метою визначення стану навчально-дослідної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах було проведено дослідження серед учасників науково-краєзнавчої експедиції «Краса та біль України» в рамках руху учнівської молоді «Моя земля - земля моїх батьків», яка заснована та проводиться Українським державним центром туризму та краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти і науки України. Отримані результати показали, що лише 40% представлених на конкурс робіт відповідають основним вимогам щодо їх виконання (наявність структурних компонентів роботи, теоретична та експериментальна частина тощо), оформлення та представлення до захисту. При наявності змістовного матеріалу більша частина старшокласників не готова репрезентувати його з використанням науково-дослідного апарату. В цілому їх роботи носять репродуктивний характер.

Аналогічну ситуацію можна спостерігати і при написанні наукових робіт, які подаються учнями загальноосвітніх шкіл для захисту в Малу академію наук. Відомо,

що цілісним вважають такий науково-пізнавальний процес, який органічно поєднує теоретичну та практичну частини. Однак при наявності якісної практичної частини старшокласники не можуть обґрунтувати проблему дослідження на основі критичного аналізу літератури, визначити провідні ідеї дослідження та відобразити їх у результатах проведеного експерименту.

Такий стан проблеми свідчить про те, що рівень підготовки учнів, а значить і вчителів, до реалізації навчально-дослідної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах достатньо низький та потребує розробки спеціальної програми підвищення її ефективності шляхом включення учнів у навчально-творчу діяльність.

Навчально-творча діяльність учнів - це один із видів навчальної діяльності, спрямований на озброєння їх основами наук, конкретними знаннями, вміннями і навичками, на розв'язання навчально-творчих задач.

Цей вид діяльності здійснюється, як правило, в умовах використання педагогічних засобів непрямого або перспективного управління, орієнтованих на максимальне використання самоуправління особистості. Результат такої діяльності має суб'єктивну новизну та значимість для розвитку особистості і, особливо, її творчих здібностей. Навчально-творча діяльність реалізується у межах навчального процесу і сприяє розвитку в учнів не тільки дослідницьких знань, умінь, навичок та якостей, притаманних досліднику, але й значно підвищити якість навчання.

Одним із шляхів залучення школярів до навчально-творчої діяльності є виконання ними самостійних робіт дослідницького характеру або з елементами дослідження. Такий підхід дає можливість не лише повідомляти учням певну суму знань, а й виробляти в них вміння та навички проведення дослідження, безпосередньо залучати у сам процес творчої роботи, розкриваючи за таких умов труднощі, пов'язані з проведенням досліджень, способи їх подолання, пошук нових шляхів розв'язання поставленої проблеми. Разом з тим, за такого підходу учні під час вивчення поставленої проблеми і освоєння трудових процесів дістають не лише знання, але й знайомляться з методами дослідження, які застосовуються в науці, основи якої вони опановують.

У ході навчання передбачається ознайомлення школярів з такими методами пізнання, як абстракція і конкретизація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, метод спостереження, експериментальний метод і метод моделювання, метод висунення гіпотез. Застосування названих методів відбувається на основі демонстрації використання їх на конкретному навчальному матеріалі.

Учні мають усвідомити, що результат експерименту в науку ніколи не входить, як описання або підсумок одного досліду. Це є важливим, оскільки в школі на лабораторних і практичних заняттях для виведення тих чи інших закономірностей ставлять лише по одному досліду. Тому в учнів може підсвідомо скластися думка, що одиничні експерименти приводять до відкриттів у науці. Необхідно пояснювати, що шкільні лабораторні роботи відрізняються від наукових експериментів тим, що експериментатор-науковець для підтвердження певного висновку вдається до багатьох дослідів, застосовуючи різні способи перевірки їх результатів і більш точну апаратуру. Тільки шляхом численних протоколів, де записано результати дослідів, виводяться середні дані. На їх основі і формуються висновки, які входять у систему наукових знань.

Слід зазначити, що при реалізації навчально-творчої діяльності необхідно звернути увагу учнів на принципи, що покладені в основу її застосування, виділити основні операції, за допомогою яких її можна впроваджувати у практичну діяльність, та ознайомити учнів з технікою роботи, обладнанням та приладами, що будуть використовуватись в процесі її здійснення.

Використання дослідницького підходу при розв'язанні тієї чи іншої пізнавальної задачі передбачає кілька етапів, а саме:

1. Постановку мети.
2. Спостереження за фактами та явищами.
3. Визначення явищ, що підлягають дослідженню.

4. Визначення закономірностей, пов'язаних з досліджуваним явищем.
5. Пояснення явищ і закономірностей.
6. Практичні висновки та способи застосування знань про досліджуване явище чи закономірність у практичній діяльності.

Розв'язання таких пізнавальних задач допомагає ще в стінах школи готувати учнів до дослідницької експериментальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кисільова В.П. Організація науково-дослідницької діяльності учнів профільних ліцеїв: Методичні рекомендації. - Кривий Ріг, 2001. - 69 с.
2. Кисільова В.П. Формування творчої особистості учнів профільного ліцею у процесі навчання: Автореф. дис... канд. пед. наук. - К., 2001.-22 с.
3. Науково-дослідна робота в закладах освіти: Методичний посібник/ Укл. Ю.О.Турапов, В.І.Уруський. - Тернопіль: АСТОН, 2001. - 140 с.
4. Рудницька О.П., Болгарський А.Г., Свистельнікова Т.Ю. Основи педагогічних досліджень. Навчально-методичний посібник. - К., 1998. - 144 с.
5. Учимся учиться / Под ред. А.М. Зимичева. - Л.: Лениздат, 1990. - 205 с.

In a paper the results of study of a level of a research work in comprehensive schools and path of a heightening of its performance move.

УДК 373.167.1:37.033

К-88

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ПРАЦЮВАТИ З ПІДРУЧНИКОМ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В 3-4 КЛАСАХ

Кукалець М.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

*Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут»
імені академіка Степана Дем'ячука*

На сучасному етапі розвитку освіти велика увага приділяється початковій школі. Саме початкова ланка повинна стати тим фундаментом, на якому формуються нові освітні технології у середніх та старших класах.

Тому сьогодні актуальними є такі проблеми початкової школи, як формування умінь та практичних навичок у молодших школярів, оновлення змісту освіти, впровадження технологій особистісно орієнтованого навчання.

О.Я.Савченко наголошує на тому, що в процесі модернізації освіти потрібно поглибити її практичну спрямованість, позбавити зайвої деталізації, надмірної інформатизованості та затеоретизованості змісту, розвивати ті знання і вміння, які мають особистісну значущість для молодшої людини (4).

Головною метою навчального предмета природознавство у 3 - 4 класах є формування в молодших школярів уявлень про цілісність природи, виховання гуманної, творчої, соціальної особистості, здатної екологічно мислити, дбайливо ставитися до природи, розуміти значення життя як найвищої людської цінності (3).

Для успішного оволодіння учнями змістом підручника з природознавства потрібно формувати в них такі вміння:

- аналізувати, порівнювати, виділяти істотне, встановлювати причинно - наслідкові зв'язки, класифікувати;
- використовувати підручник і навчальні посібники як джерело нової інформації: пригадування, актуалізація опорних знань;
- цілеспрямовано заучувати і відтворювати зміст, пригадувати прочитане, складати план, знаходити відповіді;
- відтворювати образи реальних об'єктів природи за текстом, ілюстраціями підручника.